4 - Vlastnosti systému: Stabilita, převrácená odezva, řiditelnost a pozorovatelnost

Michael Šebek

Automatické řízení 2017

2-3-17

Stabilita obecně

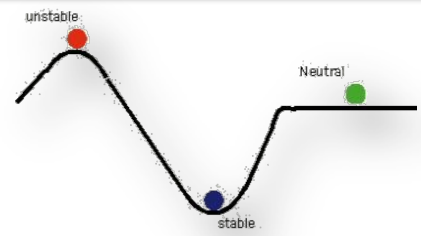

- Stabilita – obecně schopnost zotavit se z perturbací (nenulové pp. nebo krátká porucha)

- Nelineární systém: stabilita řešení (ekvilibria), které může být stabilní, nestabilní, neutrální
- Lineární systém: jen jedno ekvilibrium, proto „stabilita systému"

Definice: Říkáme, že LTI systém je (vnitřně) stabilní, právě když každý jeho počáteční stav odezní do nuly.

- Pokud některý počáteční stav do nuly neodezní (stav zůstane nenulový, osciluje nebo diverguje), pak systém vnitřně stabilní není
- U spojitého LTI stavy je stabilita vždy asymptotická a tak přívlastek ztrácí opodstatnění. Další možnosti jsou „na mezi stability" a nestabilní"
- Vnitřní stabilita je vlastnost systému ne přenosu

Věta: Spojitý LTI systém je (vnitřně) stabilní právě když má jeho charakteristický polynom všechny kořeny v levé polorovině.

Proč zrovna v levé polorovině?

- Odezva na počáteční podmínky / stav

$$y(s)=\frac{(a_n s^{n-1}+\cdots+a_1)y(0^-)+\cdots+a_n y^{(n-1)}(0^-)}{a(s)}$$

$$\mathbf{x}(s)=\frac{1}{a(s)}\operatorname{adj}(s\mathbf{I}-\mathbf{A})\mathbf{x}(0^-)$$

- Po rozkladu na parciální zlomky každému reálnému kořenu $s_i = a_i$ násobnosti k odpovídají módy

$$e^{a_i t}, te^{a_i t}, \ldots, t^{k-1}e^{a_i t}$$

- a každé komplexní dvojici kořenů $s_i = a_i \pm jb_i$ násobnosti l odpovídají

$$\begin{array}{ll} e^{a_i t}\sin b_i t, & e^{a_i t}\cos b_i t, \\ te^{a_i t}\sin b_i t, & te^{a_i t}\cos b_i t, \\ \vdots & \\ t^{l-1}e^{a_i t}\sin b_i t, & t^{l-1}e^{a_i t}\cos b_i t \end{array}$$

mez stability patří do nestabilní oblasti

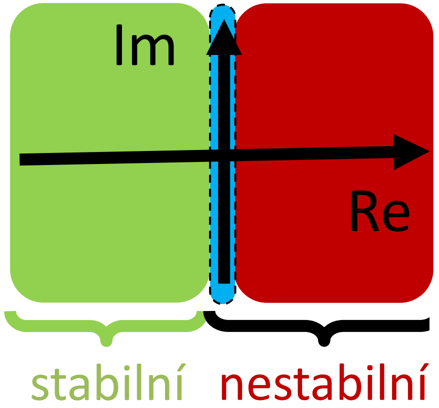

- Všechny tyto průběhy (a každý zvlášť) odezní do nuly $\Leftrightarrow$ $\operatorname{Re}\{s_i\} = a_i < 0$

- Polynom s kořeny „jen vlevo“ se nazývá stabilní v Hurwitzově smyslu

BIBO Stabilita

- Jiný pojem je stabilita typu BIBO (Bounded Input Bounded Output)
  Definice: Přenos je BIBO stabilní právě když odezva na každý omezený vstupní signál je také omezená
- Pokud nějaký omezený vstupní signál vyvolá na výstupu neomezenou odezvu, pak přenos BIBO stabilní není
- BIBO stabilita je vlastnost přenosu (ze vstupu na výstup), ne systému
- Interně stabilní syst. má všechny přenosy BIBO stabilní, opačně to neplatí
- Opačně to platí jen když jsou všechny módy systému vidět v přenosu

- Příklady – systémy BIBO stabilní, ale vnitřně nestabilní

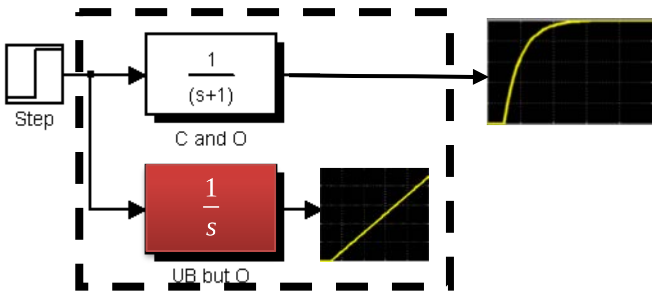

nestabilní část není zvenku pozorovatelná

Přenos je BIBO stabilní, ale některé počáteční podmínky nevymizí

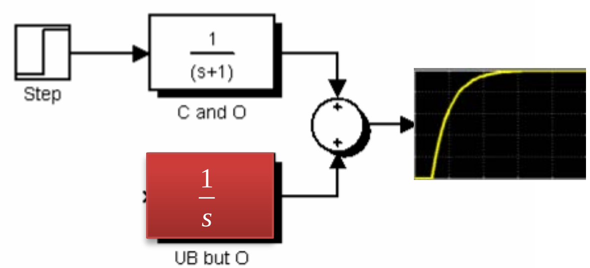

nestabilní část není řiditelná

vstupní signál se do ní nedostane

Jak se odhadne stabilita polynomu

- Nutná podmínka stability polynomu (A. Stodola):
  Stabilní polynom $p(s) = s^n + \cdots + a_0$ má všechny koeficienty kladné

- Pro druhý stupeň je to nejen podmínka nutná, ale i postačující:
  Polynom $p(s) = s^2 + a_1 s + a_0$ je stabilní, právě když $a_1, a_0 > 0$

- Vysvětlení (pro stupně 1 a 2 platí oběma směry):

$$p_1(s) = s + a$$

$$p_{2,\mathrm{real}}(s) = \left(s+a\right)\left(s+b\right) = s^2 + (a+b)s + ab, \quad \left((a+b) > 0 \,\&\, ab > 0\right) \Leftrightarrow \left(a, b > 0\right)$$

$$p_{2,\mathrm{complex}}(s) = (s + c + jd)(s + c - jd) = (s+c)^2 + d^2 = s^2 + 2cs + c^2 + d^2$$

$$\left(2c > 0 \,\&\, (c^2 + d^2) > 0\right) \Leftrightarrow \left(c > 0\right)$$

- Pro vyšší stupně je to jen nutné:
  Násobením členů 1. a 2. řádu s kladnými koeficienty už nekladné koeficienty nevzniknou

- Ale není to postačující, viz protipříklad:

$$p_3(s) = \left(s^2 + 1\right)\left(s+1\right) = s^3 + s^2 + s + 1$$

$$s_{1,2} = \pm j$$

Jak se testuje stabilita polynomu

- Výpočet kořenů, případně rovnou jejich zobrazení
  - v minulosti se neumělo (Maxwell), dnes je to nejčastější
  - moderní SW a numerická matematika to rychle vypočtou
- Dost přesné vyjma případu vícenásobných kořenů, což ale pro test stability většinou nevadí
  - Matlab: **roots**, v toolboxech často předefinováno, dále
  - Symbolic Math Tbx: **solve** (pozor na Abela)
  - Control Systems Tbx: **pzplot**
  - Polynomial Tbx: **zpplot**
- Speciální metody
  - Hurwitzova metoda (hlavní minory Hurwitzovy matice > 0)
  - Routh-Hurwitzův test stability - mechanická rutina
    Dnes se užívá pro jiné účely, k testování stability zřídka
    Naučte se ji sami z učebnic (např. Franklin 5/e s 132-133)

Hurwitzova matice

Pro polynom $p(s) = a_n s^n + a_{n-1} s^{n-1} + \cdots + a_1 s + a_0$

- je Hurwitzova matice čtvercová $n \times n$ matice tvaru

$$H(p) = \begin{bmatrix} a_{n-1} & a_{n-3} & a_{n-5} & \cdots & \cdots & 0 \\ a_n & a_{n-2} & a_{n-4} & \cdots & \cdots & \vdots \\ 0 & a_{n-1} & a_{n-3} & a_{n-5} & \cdots & \vdots \\ 0 & a_n & a_{n-2} & a_{n-4} & \cdots & \vdots \\ 0 & 0 & \vdots & \vdots & \ddots & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & \cdots & a_0 \end{bmatrix}$$

- Hurwitzův test stability: $p(s)$ je stabilní, právě když $H(p)$ má všechny hlavní minory stejného znaménka
- Jasné, ale nepraktické:

naučte se variantu Routh-Hurwitzovu – viz Čtení

Proč je stabilizace obtížná

- Hurwitzův test stability je založen na Hurwitzově matici:
  Polynom je stabilní právě když jsou všechny hlavní minory kladné
- Pro polynom třetího stupně $p(s) = s^3 + a_2 s^2 + a_1 s + a_0$ to je

$$H(p) = \begin{bmatrix} a_2 & a_0 & 0 \\ 1 & a_1 & 0 \\ 0 & a_2 & a_0 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{array}{l} a_2 > 0 \\ a_2 a_1 > a_0 \\ a_0 a_1 a_2 - a_0^2 > 0 \end{array} \rightarrow \begin{array}{r} a_2, a_1, a_0 > 0 \\ a_2 a_1 > a_0 \end{array}$$

- Podmínky stability jsou „v koeficientech nelineární," proto oblast stability „v koeficientech" není tak jednoduchá jako „v kořenech"

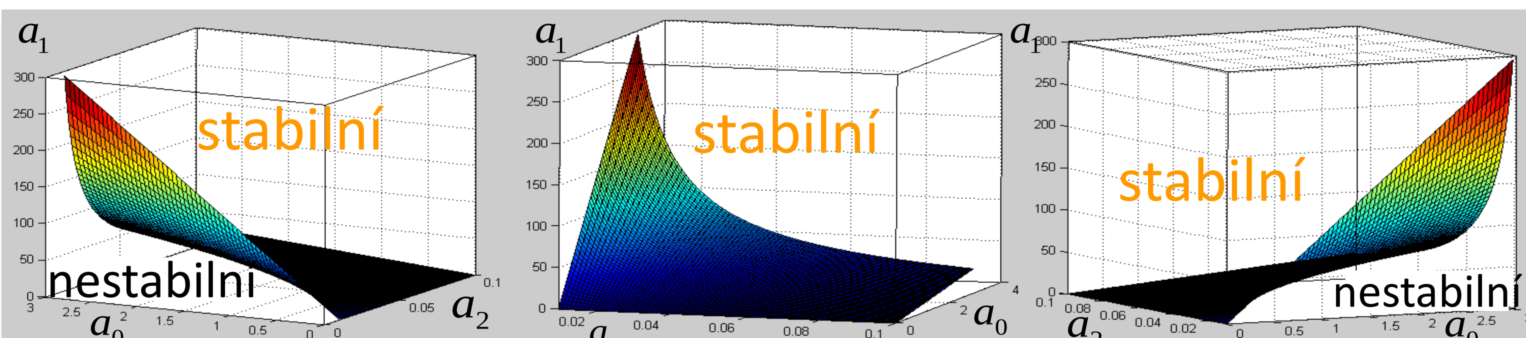

;

- Při návrhu regulátorů bohužel častěji pracujeme s koeficienty, proto je vyjma trivialit většina úloh složitá, nekonvexní, nelineární, ...

Pozor na nestabilní soustavy

- Odstrašující příklad

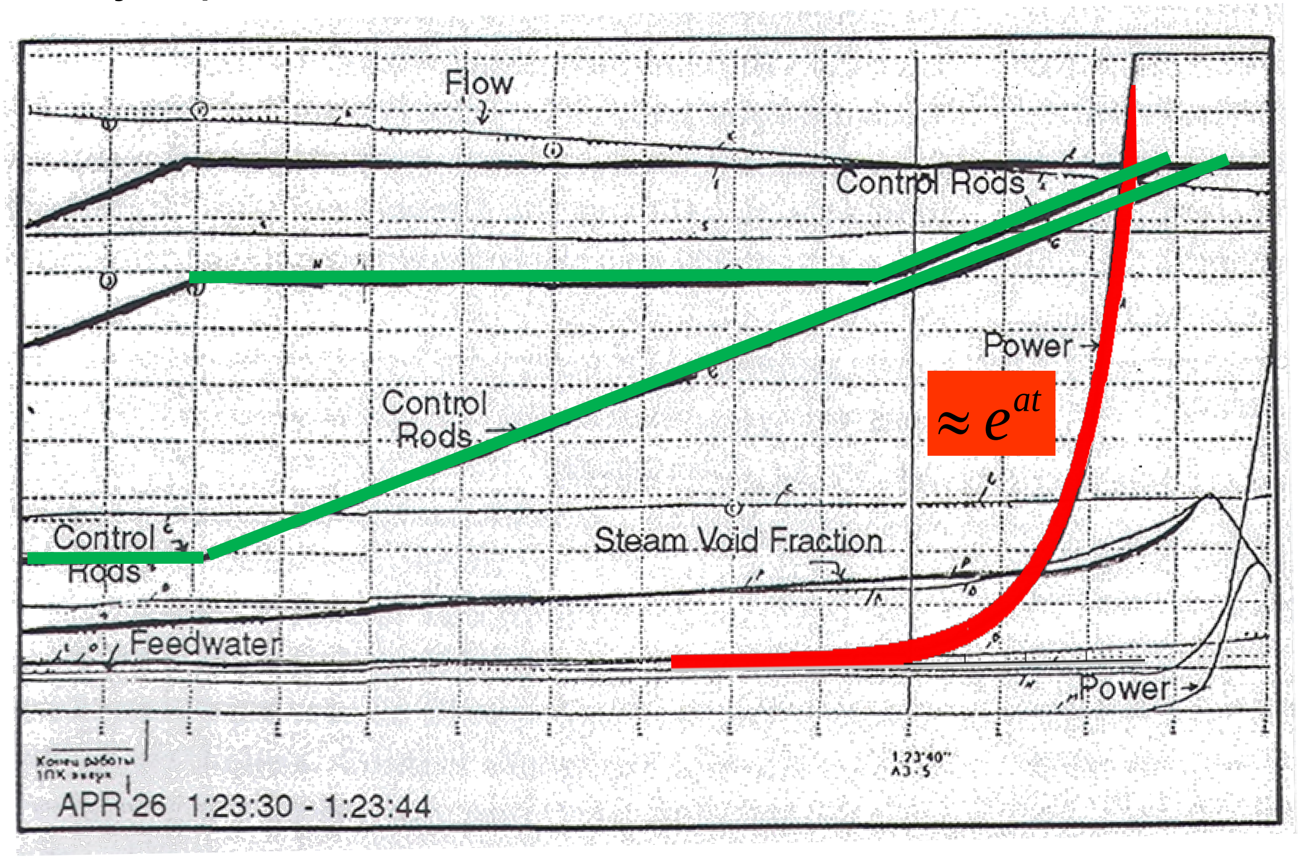

- Jaký mód/pól odpovídá průběhu výkonu? $a = 2$

Vliv nestabilní nuly - Převrácená odezva

- Když k systému $y(s) = g(s)u(s)$ přidáme nestabilní nulu v $s = 1$, jeho odezva se změní na
$$\bar{y}(s) = (1-s)\,g(s)u(s) = (1-s)y(s) = y(s) - sy(s)$$
- tedy se od původní odezvy odečte její derivace (ta má typicky stejné znaménko jako odezva, a tak jde odečtení proti původnímu průběhu)
- Např. ze skokové odezvy
$$y(s) = \frac{1}{(s+2)^2+9}\frac{1}{s}$$
- odečtením derivace $-sy(s)$ dostaneme
$$\bar{y}(s) = (1-s)y(s) = \frac{1-s}{(s+2)^2+9}$$

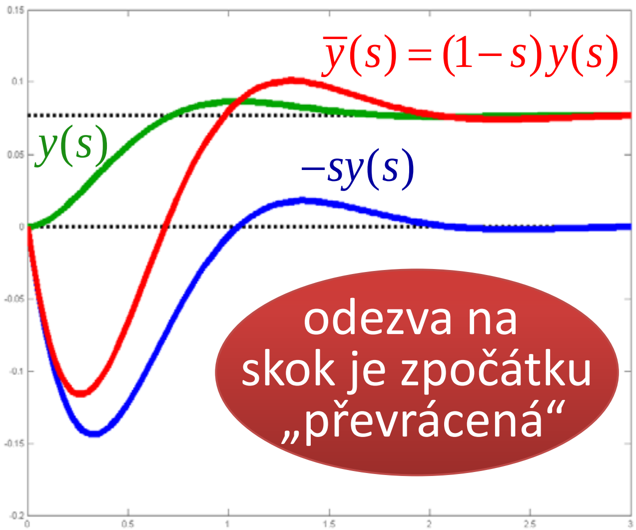

- Systém zpočátku reaguje opačně a později to napraví – nejde tedy o změnu polarity!
- Souvisí to s pojmem neminimální fáze, proto se v literatuře místo „nestabilní nula“ někdy říká nula „neminimálně fázová“

„Dělat se systémem, co chci“ neboli Řiditelnost

- Definice: matice řiditelnosti $\mathcal{C} = \begin{bmatrix} \mathbf{B} & \mathbf{AB} & \ldots & \mathbf{A}^{n-1}\mathbf{B} \end{bmatrix}$

Následující tvrzení jsou ekvivalentní

řiditelnost není vlastností přenosu, ale stavové realizace

- systému je úplně řiditelný
- systém nemá neřiditelnou (divnou) část
- všechny módy systému můžeme vybudit akčním zásahem
- každý stav systému lze řídit (třeba do nuly)
- stavový popis lze převést do normální formy řiditelnosti
- matice řiditelnosti má plnou hodnost (u SISO je nesingulární)
- platí $\operatorname{rank}\left[s\mathbf{I}-\mathbf{A},\mathbf{B}\right]=n \quad \forall s \in C$
- při výpočtu přenosu se nic nekrátí mezi $(s\mathbf{I}-\mathbf{A})^{-1}\mathbf{B} = \dfrac{\operatorname{adj}(s\mathbf{I}-\mathbf{A})\mathbf{B}}{\det(s\mathbf{I}-\mathbf{A})}$
- stavovou ZV můžeme libovolně posouvat póly systému

Neřiditelný systém

- když předchozí tvrzení neplatí, tak máme problém

Důvody

- špatný model (např. stavový popis zbytečně vysokého řádu)
- systém opravdu nejde dobře řídit a musíme ho „předělat“ (přemístit nebo přidat aktuátor apod.)
- sami jsme neřiditelnost způsobili nevhodným spojením podsystémů

Neřiditelnost

- nemusíme poznat z přenosu (někdo už ho mohl vykrátit)
- nemusí být ještě úplný průšvih, pokud je „neřiditelná část“ systému stabilní - pak je systém alespoň stabilizovatelný

Mezi tím je špatná řiditelnost

- matice řiditelnosti je „skoro singulární,“ přenosy „skoro soudělné“
- špatně se řídí, špatná dynamika, velká spotřeba energie

„Zjistit, co se v systému děje“ neboli pozorovatelnost

- Definice: matice pozorovatelnosti je

$$\mathcal{O} = \begin{bmatrix} \mathbf{C} \\ \mathbf{CA} \\ \vdots \\ \mathbf{CA}^{n-1} \end{bmatrix}$$

Následující tvrzení jsou ekvivalentní

- systému je úplně pozorovatelný
- každý stav systému lze zpětně pozorovat (= vypočítat)
- všechny módy systému můžeme v principu pozorovat na výstupu
- systém nemá nepozorovatelnou (divnou) část
- stavový popis lze převést do normální formy pozorovatelnosti
- matice pozorovatelnosti je nesingulární
- pro každé komplexní číslo s platí $\operatorname{rank}\begin{bmatrix} (s\mathbf{I}-\mathbf{A}) \\ -\mathbf{C} \end{bmatrix} = n$
- při výpočtu přenosu se nic nekrátí mezi $\mathbf{C}(s\mathbf{I}-\mathbf{A})^{-1} = \dfrac{\mathbf{C}\,\mathrm{adj}(s\mathbf{I}-\mathbf{A})}{\det(s\mathbf{I}-\mathbf{A})}$
- můžeme libovolně navrhnout tzv. pozorovatele

pozorovatelnost není vlastností přenosu, ale stavové realizace

Jak je to pro diskrétní systémy?

Systémy s diskrétním časem budeme mít až později, takže zde je jen malá návnada:

Téměř vše probrané v této přednášce pro ně platí stejně, až na několik rozdílů:

- místo L-transformace je z-transformace …
- oblast a mez stability v komplexní rovině je jiná
- Hurwitzova matice se nahradí tzv. Schurovou maticí
- Svobodova podmínka vypadá jinak